

A. I. TUŁUPNIKOW
Wszechzwiązkowy Instytut
Ekonomiki Rolnej
Moskwa

EKONOMICZNE PODSTAWY ROZMIESZCZENIA, SPECJALIZACJI I SYSTEMÓW GOSPODAROWANIA W ROLNICTWIE¹

C z ę ś ć II

NOWE METODY KIEROWANIA PRZEDSIĘBIORSTWEM ROLNYM

Ogólnie znane jest znaczenie wykorzystania w rolnictwie osiągnięć nauki i przodującej praktyki dla rozwoju każdego kołchozu i sowchozu i przekształcenia ich w intensywne i wysoko rentowne przedsiębiorstwa. Wynika z tego konieczność bardziej masowego wdrażania najnowszych metod i sposobów organizacji i kierowania przedsiębiorstwem: organizacji, normowania i opłaty pracy; wprowadzenia rozrachunku gospodarczego; udoskonalenia rachunkowości, która powinna dawać możliwość łatwego obliczenia takich wskaźników, jak koszty własne, wydajność pracy i rentowność; prawidłowego podziału dochodów; bardziej efektywnego kierunku i wykorzystania inwestycji. Udoskonalenie tych metod powinno iść w kierunku zbliżenia ich i unifikacji w kołchozach i sowchozach.

Jednym z aktualnych problemów ekonomiki i organizacji przedsiębiorstwa rolnego i polepszenia systemu gospodarowania jest organizacja i opłata pracy w kołchozach. Należy mieć na uwadze, na przykład, że brygady kompleksowe ułatwiają kierowanie produkcją w kołchozach o większej liczbie różnorodnych, małych jednostek produkcyjnych, pozwalają na zmniejszenie aparatu administracyjnego, sprzyjają lepszemu wykorzystaniu siły roboczej. W kołchozach, w których w wyniku specjalizacji i koncentracji produkcji poszczególne gałęzie produkcji mają duże rozmiary, celowe jest tworzenie dużych wyspecjalizowanych brygad polowych, warzywniczych, hodowlanych. W gospodarstwach o dużych rozmiarach, posiadających kilka oddalonych od siebie ośrodków mieszkalnych, należy — w celu ułatwienia kierowania gospodarstwem — organizować ośrodki produkcyjne (proizvodstwiennyje uczastki) a w ich ramach brygady gałęziowe lub wyspecjalizowane ogniwa, podporządkowane kierownictwu danego ośrodka produkcyjnego.

Najbardziej przodującą formą organizacji i wykorzystania parku traktorowo-maszynowego w gospodarstwie jest stały przydział maszyn do poszczególnych brygad. Ta forma znajduje szerokie zastosowanie w kołchozach, w których rozmiary prac w poszczególnych brygadach

¹ Dalszy ciąg opracowania z poprzedniego numeru „Zagadnień”.

pozwalają na pełne wykorzystanie traktorów różnych typów (traktorów uniwersalnych i traktorów do orek) i w których są dostateczne kadry doświadczonych brygadzystów i mechanizatorów. W tych kołchozach, w których narazie brak jest warunków do stałego przydziału parku traktorowo-maszynowego do poszczególnych brygad, należy zachować samodzielne brygady traktorowe, podporządkowane bezpośrednio kierownictwu kołchozu. Celowe jest również tworzenie w brygadach ogniw do uprawy roślin okopowych i technicznych.

W kołchozach niedostatecznie jest jeszcze uporządkowana sprawa normowania pracy, podziału prac na grupy i ustalania akordowych stawek opłaty pracy. Istniejące różnice w normowaniu i taryfikacji prac w kołchozach i sowchozach nie są usprawiedliwione warunkami produkcji. W celu usunięcia tych braków niezbędna jest w kołchozach rewizja norm w oparciu o doświadczenia przodujących gospodarstw oraz wyniki normowania technicznego. Normy dla takich samych prac wykonywanych przy zastosowaniu jednakowych narzędzi produkcji powinny być w kołchozach takie same jak w sowchozach lub nieznacznie tylko się od nich różnić. Zagadnienia taryfikacji rozwiązuje się dotychczas w różny sposób w kołchozach i sowchozach, przy czym zróżnicowanie siatek taryfowych, jak i poszczególnych przedziałów taryfowych nie ma uzasadnienia.

Specyfiką kołchozów (w odróżnieniu od sowchozów) w zakresie opłaty pracy są duże wahania w poziomie wynagrodzenia kołchoźników w republikach, rejonach i poszczególnych gospodarstwach. Wynika to z tego, że w kołchozach nie ma płacy roboczej lecz podział dochodu. Część kołchozów opłaca pracę niżej niż sowchozy, część zaś silnych ekonomicznie kołchozów — znacznie wyżej. Dlatego też najbliższym zadaniem jest zbliżenie poziomu i systemu opłaty pracy w kołchozach i sowchozach i podwyższenie materialnego zainteresowania kołchoźników w wynikach produkcji. Praktycznie zadanie to realizowane jest w kołchozach przez wprowadzenie gwarantowanej opłaty pracy powiązanej z premiowaniem za wzrost produkcji i oszczędność nakładów, a w sowchozach, w których zarobek składa się głównie z płacy roboczej — przez rozszerzenie wynagrodzenia uzależnionego od wyników produkcji.

W obecnej chwili kołchozy rozwiązują to zadanie we własnym zakresie i w związku z tym poziom gwarantowanej opłaty pracy kołchoźników zależy od ekonomicznych możliwości każdego kołchozu. Zagwarantowanie kołchoźnikom wypłaty określonej sumy za wykonaną pracę lub za określoną wielkość produkcji zwiększa materialne zainteresowanie w wynikach pracy, zarówno przy bezpośrednio pieniężnej ocenie pracy, jak również i przy ocenie pracy w dniówkach obrachunkowych. W kołchozach, w których poziom opłaty pracy jest niższy niż w sowchozach, przewiduje się przy opracowywaniu planów produkcyjno-finansowych uporządkowanie systemu gospodarowania, wprowadzenie progresywnych norm pracy, racjonalnych norm zużycia produktów i materiałów, zlikwidowanie nadwyżek w pracach administracyjnych i usługowych, wprowadzenie wewnętrznego rozrachunku gospodarczego w brygadach, fermach i innych jednostkach produkcyjnych, w ten sposób, aby zapewnić niezbędny wzrost dochodu pozwalającego na zbliżenie opłaty pracy kołchoźników do poziomu sowchozów.

Przy ustalaniu w kołchozach systemu opłaty pracy celowe jest podzie-

lenie ogólnego funduszu opłaty pracy na dwie części — gwarantowaną, obliczaną każdemu pracownikowi według stawek akordowych, oraz część wypłacaną brygadzie lub innej jednostce produkcyjnej w zależności od rozmiarów produkcji (w stosunku do wartości produkcji obliczonej w rublach). Część tę rozdziela się pomiędzy kołchożników danej jednostki proporcjonalnie do ich podstawowej, akordowej opłaty pracy. Ta część opłaty powiązana jest z premiowaniem jednostek produkcyjnych i poszczególnych pracowników za dobre wyniki pracy i obniżenie kosztów własnych.

Dla unifikacji i porównywalności wskaźników w planach i sprawozdawczości celowe jest przy obliczaniu średniej rocznej liczby pracowników podzielenie ogólnej liczby dni roboczych przez umowną liczbę 290 dni roboczych w roku. W związku z tym niezbędne jest opracowanie cen niezmiennych dla określenia rozmiarów różnorodnej produkcji w różnych kołchozach.

Podstawowym dokumentem w planowaniu i sprawozdawczości kołchozów jest roczny plan produkcyjno-finansowy i sprawozdanie roczne kołchozu. W planie produkcyjno-finansowym kołchozu znajdują wyraz plany na rok przyszły wraz z systemem środków niezbędnych dla ich wykonania oraz podstawowe wskaźniki ekonomiczne planowanych wyników. Dla podsumowania wyników działalności produkcyjnej przewidziane jest sprawozdanie roczne. W tym celu powinno ono zawierać taki system wskaźników, który pozwoliłby na przeprowadzenie gruntowej analizy ekonomicznej i oceny tych wyników.

W ostatnich latach forma tych dokumentów w znacznym stopniu została ulepszona. Dotychczas jednak nie są one jeszcze najlepsze dla przeprowadzania głębokiej analizy sytuacji w produkcji. Na przykład, w kołchozach nie analizuje się i nie przeprowadza rachunku rentowności produkcji i to nie tylko poszczególnych produktów czy gałęzi produkcji, lecz także gospodarstwa jako całości. Przyczyną tego jest, że w planie i sprawozdaniu kołchozu nie określa się ani wielkości dochodu czystego, ani pełnych nakładów i źródeł wpływów pieniężnych, nie określa się również miesięcznych przychodów i rozchodów pieniężnych. Również szereg wskaźników w planie różni się od odpowiednich wskaźników w sprawozdaniu rocznym, a także dokumenty kołchozów różnią się od odpowiednich dokumentów sowchozów.

Instytut Ekonomiki Rolnej opracował projekt ulepszonych form planu produkcyjno-finansowego i sprawozdania rocznego. Przewiduje się w nich wprowadzenie poprzednio brakujących wskaźników: dochodu czystego — w celu określenia rentowności całego gospodarstwa i poszczególnych jego gałęzi a także podziału tego dochodu; rozmiarów posiadanych i potrzebnych środków obrotowych; planu wpływów i wydatków pieniężnych w poszczególnych miesiącach roku; zamiast preliminarza wpływów i wydatków na plan finansowy. W projektach usunięto niektóre dotychczas istniejące różnice i zunifikowano formy planu produkcyjno-finansowego i sprawozdania rocznego kołchozu, a także usunięto różnice w tych dokumentach pomiędzy kołchozami i sowchozami.

Przy sporządzaniu planu produkcyjno-finansowego najbardziej pracochłonną czynnością jest określenie nakładów pracy i środków materiałowo-pieniężnych na wykonanie zakreślonego programu produkcji roślinnej.

Dla uproszczenia tej czynności Instytut zaleca szerokie wykorzystanie kart technologicznych dotyczących produkcji artykułów roślinnych i zwierzęcych. W karcie technologicznej wylicza się w zależności od warunków gospodarstwa nakłady na 100 ha w produkcji roślinnej i na 100 sztuk inwentarza w produkcji zwierzęcej. Karta technologiczna jest dla gospodarstwa normatywna, jeśli w pełni odpowiada jego konkretnym warunkom. Kartę taką przez wnoszenie podyktowanych praktyką poprawek i uściśleń można wykorzystywać przez szereg lat. Po rozpatrzeniu kart technologicznych przez aktyw kołchozu przekazuje się je brygadom i fermom wraz z normami i wyceną pracy. Wszystkie te materiały są podstawą dla sporządzania rocznych zadań produkcyjnych. Na podstawie normatywów nakładów na 1 ha i 1 sztukę inwentarza według kart technologicznych, wylicza się limit bezpośrednich nakładów produkcyjnych na poszczególne brygady i fermy, na całą powierzchnię zasiewów każdej rośliny i na całe pogłowie inwentarza. Na podstawie kart technologicznych określa się wydatki na gwarantowaną opłatę pracy w poszczególnych miesiącach, jak również harmonogramy pracy traktorów poszczególnych typów. Ścisłe określone dla brygad i ferm karty technologiczne służą brygadziście i kierownikom ferm w ciągu całego roku za podstawę do codziennej organizacji procesów produkcyjnych.

Uproszczenie planowych obliczeń na skutek szerokiego zastosowania kart technologicznych, jak również usunięcie obliczeń powtórnych, pozwoliło na znaczne zmniejszenie rozmiarów planu produkcyjno-finansowego.

Brak danych o rentowności produkcji w starych formach planu produkcyjno-finansowego i sprawozdania rocznego kołchozu utrudniał również zastosowanie zasad rozrachunku gospodarczego. Jedną z przyczyn tego, jak zresztą i innych braków w praktyce planowania i sprawozdawczości w kołchozach, jest niedoskonałość stosowanego w nich systemu rachunkowości. System i metody rachunkowości w kołchozach nie zapewniają pełnego rachunku nakładów produkcyjnych i funduszu amortyzacji, kalkulacji jednostkowych kosztów własnych, obliczenia dochodu czystego oraz rentowności gospodarstwa i poszczególnych jego gałęzi. Koszty własne wylicza się w sprawozdaniu rocznym za pomocą specjalnych rachunków, a dochodu czystego lub strat nie oblicza się w ogóle. Większość kołchozów nie zestawia miesięcznych i kwartalnych bilansów, co pozbawia je możliwości przeprowadzenia okresowych analiz dotyczących działalności gospodarczej i oceny stanu finansowego gospodarstwa. Wszystko to ujemnie odbija się na produkcyjnej działalności gospodarstwa.

Czerwcowe Plenum KC KPZR (1960 r.) poleciło „...organizacjom partyjnym, gospodarczym i związkowym wzmocnić pracę nad polepszeniem wskaźników ekonomicznych na wszystkich odcinkach gospodarki narodowej, starać się bardziej efektywnie wykorzystywać nakłady inwestycyjne, zasoby siły roboczej i środki produkcji, maksymalnie obniżyć nakłady pracy społecznej na wytworzenie jednostki produktu”. Plenum wskazało, że: „Należy w pełni wykorzystywać takie ekonomiczne dźwignie, jak rozrachunek gospodarczy, rentowność, cena, zysk i kontrola za pomocą rubla”.

Również i w przedsiębiorstwach rolnych staje się niezbędnie konieczna unifikacja rachunkowości, odpowiadająca wymaganiom rozrachunku gospodarczego i pozwalająca na wyliczenie kosztów własnych i rentowno-

ści gałęzi produkcji. Dlatego też nakłady na produkcję należy obliczać według faktycznych rozchodów, oceniając produkty własnego gospodarstwa według planowanych kosztów własnych, a w końcu roku należy przeprowadzić korektę według faktycznych kosztów własnych. Przy obliczaniu kosztów własnych w kołchozach należy pracę wyceniać na poziomie płacy roboczej w sowchozach.

W przeciwieństwie do sowchozów, w kołchozach nie stosuje się jeszcze ekonomicznie uzasadnionego normowania wszystkich rodzajów środków obrotowych, co ujemnie odbija się na rozwoju produkcji. Dlatego też do projektu sprawozdania rocznego włączono ewidencję posiadanych środków obrotowych, a do projektu planu produkcyjno-finansowego rachunek ich zapotrzebowania według normatywów. W dokumentach tych znajduje swój wyraz syntetyczny miernik wyników działalności gospodarczej — dochód czysty. Wykazywanie czystego dochodu ma duże praktyczne znaczenie dla ustalenia przyczyn korzystnych lub niekorzystnych wyników gospodarstwa i jego poszczególnych gałęzi. Jak wykazuje doświadczenie, w każdym kołchozie bardzo łatwo jest wyliczyć dochód czysty na podstawie danych dotyczących wpływów pieniężnych i kosztów własnych, tj. na podstawie różnicy pomiędzy wpływami i pełnymi kosztami własnymi realizowanej produkcji (koszty produkcyjne plus koszty realizacji). Przy określaniu dochodu czystego w kołchozach należy uwzględnić również i produkcję wydaną kołchoźnikom w ramach podziału na dniówki obrachunkowe lub sprzedaży (przy pieniężnej opłacie pracy). Tę część produkcji włącza się również do produkcji towarowej i wycenia według detalicznych cen państwowych.

Zasadniczo nowym zagadnieniem podziału dochodu w kołchozach jest to, że zamiast oddzielnego podziału części naturalnej i pieniężnej proponuje się wprowadzenie do planu i sprawozdania dochodu czystego i rachunku rentowności produkcji oraz podziału dochodu czystego. Wskaźnik dochodu czystego pozwala bardziej prawidłowo nakreślić w planie i wyrazić w sprawozdaniu stosunek pomiędzy funduszem akumulacji, opłaty pracy i funduszem socjalnym. Jednym z istotnych momentów nowego sposobu podziału dochodu jest możliwość bardziej uzasadnionego określenia sum odpisów na poszczególne fundusze i opłatę pracy pracowników kołchozu z uwzględnieniem ekonomicznych możliwości kołchozu.

Z roku na rok rosną nakłady inwestycyjne w kołchozach i sowchozach. W tych warunkach niezbędna jest rzeczą przeprowadzenie rachunku ekonomicznej efektywności inwestycji. Przy przeprowadzaniu takiego rachunku celowe jest wychodzenie od przyrostu produkcji globalnej całego gospodarstwa, dochodu globalnego, obniżenia nakładów pracy i środków, okresu amortyzacji inwestycji oraz poziomu nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na jednostkę powierzchni, na sztukę bydła, drobiu itp. Efektywne wykorzystanie nakładów inwestycyjnych uwarunkowane jest ustaleniem prawidłowego kierunku inwestycji w gospodarstwie w poszczególnych okresach jego rozwoju.

Nie można nie podkreślić niezbędności przeprowadzenia w kołchozach precyzyjnej oceny wszystkich środków produkcji, tak jak to uczyniono w sowchozach oraz wprowadzenia odpisów amortyzacyjnych w kołchozach.

Zmiana państwowego systemu skupu produktów rolnych sprzyja prawidłowemu rozwiązaniu zagadnień specjalizacji, rozmieszczenia produkcji

rolnej i wprowadzeniu naukowo uzasadnionych systemów gospodarowania. Jednak w licznych przypadkach jeszcze nie usunięto do końca braków w planowaniu państwowego skupu produktów rolnych. Ciągłe jeszcze występuje mechaniczny podział (urawnitelihoje razpriedielenije) planu sprzedaży produktów pomiędzy rejon, kolchozy i sowchozy bez dostatecznego uwzględnienia różnic w warunkach przyrodniczych i ekonomicznych.

Opracowanie naukowo uzasadnionych systemów gospodarowania wymaga istotnej poprawy praktyki planowania państwowego skupu poszczególnych produktów, planowania skupu tych lub innych artykułów rolnych w tych rejonach i gospodarstwach; których warunki przyrodnicze i ekonomiczne najbardziej sprzyjają ich produkcji. Naukowe uogólnienie materiałów opracowywanych systemów gospodarowania w kolchozach, sowchozach, rejonach, obwodach i strefach kraju ułatwi organom rolnictwa i planowania w bardziej uzasadniony sposób planowanie zadań sprzedaży produktów rolnych, zabezpieczające najbardziej pełne zaspokojenie potrzeb gospodarki narodowej.

W warunkach wzrostu roli stosunków towarowo-pieniężnych i metod pracy opartych o rozrachunek gospodarczy, sprzyjających umocnieniu ekonomiki kolchozów, niezbędne są dalsze wysiłki nad udoskonaleniem systemu cen produktów rolnych, jak również nad systemem dodatkowym.

Udoskonalenie systemu cen skupu należy przeprowadzać drogą polepszenia zróżnicowania strefowego i sezonowego, ustalenia prawidłowego stosunku cen pomiędzy poszczególnymi produktami, z uwzględnieniem społecznie niezbędnych nakładów i niezbędnej akumulacji, zapewniających efektywne wykorzystanie zasobów pracy i środków materiałowo-technicznych, dalsze rozszerzenie produkcji społecznej i przestrzeganie zasady materialnego zainteresowania.

Przy ustalaniu ekonomicznie uzasadnionych cen należy równocześnie dążyć do zbliżenia cen zakupu na produkcję kolchozów do cen dostaw produkcji sowchozów, a następnie przejść do jednolitego systemu cen. Przy określaniu poziomu cen należy wychodzić z zasady zapewnienia rentowności produkcji w kolchozach i sowchozach, w tym również i tych, które mają najmniej dogodne przyrodnicze i ekonomiczne warunki produkcji, jeśli oczywiście nakłady pracy i środków w takich gospodarstwach nie przekraczają norm społecznie niezbędnych.

Dojrzały również warunki do zmiany systemu świadczeń w kolchozach. Obecny tryb obliczania podatku dochodowego w kolchozach nie uwzględnia w pełni wpływu różnych warunków przyrodniczych i ekonomicznych na rentowność gospodarstwa. Oprócz tego, do dochodu służącego za podstawę opodatkowania wchodzi suma wypłacana kolchoźnikom za pracę. Wadą systemu podatkowego w kolchozach jest również przyjmowanie za podstawę wymiaru podatku dochodu w roku ubiegłym, co przy znacznych wahaniami w plonach, w latach o niskich zbiorach, kolchozy mogą się znaleźć w trudnej sytuacji.

Dla usprawnienia systemu podatkowego w kolchozach duże znaczenie miałyby obliczanie podatku w odpowiednim procencie od dochodu czystego. Gospodarstwa znajdujące się w bardziej korzystnych warunkach i mające wyższy dochód czysty, mogłyby płacić wyższy podatek. Podatek dochodowy należałoby obliczać zaliczkowo na poszczególne kwartały

z ostatecznym rozrachunkiem na końcu roku uwzględniającym wyniki całego roku.

System zróżnicowanych strefowo cen i system podatku dochodowego powinny zapewniać z jednej strony przejęcie przez państwo części dochodu różniczkowego z gospodarstw znajdujących się w szczególnie korzystnych przyrodniczych, ekonomicznych i organizacyjno technicznych warunkach produkcji, z drugiej strony — zapewniać niezbędne minimum akumulacji w gospodarstwach o najmniej korzystnych warunkach produkcji.

Dla zapewnienia normalnej, ciągłej działalności przedsiębiorstwa rolnego niezbędne są określone, odpowiadające rozmiarom produkcji, środki finansowe. Dlatego też przy planowaniu produkcji w kołchozach ważną sprawą jest wydzielenie niezbędnych środków obrotowych i określenie źródeł ich pokrycia. Równocześnie z tym celowe jest rozszerzenie praktyki krótkoterminowego kredytowania kołchozów na pokrycie bieżących wydatków produkcyjnych.

Istotnym źródłem pokrycia na środki obrotowe kołchozów jest zaliczkowanie na poczet realizacji produktów rolnych. Istniejący w kołchozach tryb pieniężnego zaliczkowania kołchoźników, a także przejście na pieniężną opłatę pracy w zależności od ilości wytworzonej produkcji lub norm pracy (bez zaliczania dniówek obrachunkowych), wymaga regularnej wypłaty kołchoźnikom zarobionych sum. Jednak sezonowość wpływów pieniężnych w gospodarstwie i znaczne nakłady środków kołchozów na fundusz siewny i paszowy utrudnia terminową wypłatę wynagrodzenia kołchoźnikom, szczególnie w pierwszym półroczu. Rozmiary zaliczek wypłacanych kołchozom na poczet realizacji produkcji przez organa skupu są często niedostateczne, a wypłata ich jest raczej zbliżona do terminów realizacji produkcji. W związku z tym środki pieniężne są dla kołchozów niezbędne szczególnie w pierwszym i drugim kwartale. Przy regularnej wypłacie należnych kołchoźnikom zarobków, wydatki pieniężne w kołchozach np. w 1958 r. byłyby wyższe niż wpływy pieniężne w pierwszym kwartale o 6,7 mld rubli, w drugim — o 2,6 mld rubli, w trzecim o 1,8 mld rubli. W czwartym natomiast kwartale wpływy pieniężne przewyższałyby wydatki o 10 mld rubli. W praktycznym rozwiązaniu tego problemu może pomóc uporządkowanie systemu zaliczkowania kołchozów na poczet realizacji produkcji i zwiększenie zaliczek do 40% wartości produkcji oraz rozciągnięcie zaliczkowania również i na mleko. Przy obecnym tempie rozwoju produkcji kołchozowej, gdy ekonomika kołchozów nieustannie umacnia się i następuje akumulacja niezbędnych środków obrotowych, wszystkie kołchozy mogą przechodzić na system pieniężnej opłaty pracy. Daje to możliwość wprowadzenia w perspektywie systemu krótkoterminowego kredytowania kołchozów (podobnie do istniejącego kredytowania innych socjalistycznych przedsiębiorstw), włączając w to również zaliczkowanie na poczet realizacji produkcji rolnej.

Jednym z warunków wzrostu wydajności pracy kołchoźników jest poziom wyposażenia kołchozów w podstawowe środki produkcji. Ponieważ możliwości akumulacji w słabych ekonomicznie kołchozach są ograniczone, państwo idzie im z pomocą udzielając na warunkach ulgowych długoterminowych kredytów. Rozmiary tych kredytów nie są jednak jeszcze wystarczające a poza tym termin ich spłat jest zbyt ograniczo-

ny. Niezbędne jest więc udoskonalenie państwowego systemu kredytowania w ten sposób, aby kolchozy mogły wprowadzić przewidziane planem przedsięwzięcia produkcyjne mające na celu zwiększenie produkcji. Niezbędne jest również dostosowanie terminów kredytowania do terminów realizacji inwestycji.

Do takich przedsięwzięć można zaliczyć prace nad zagospodarowaniem nowych ziem, osuszanie, nawadnianie i inne melioracje, przenoszenie rozrzuconych chutorów i tworzenie zwartych ośrodków mieszkalnych itp. Długoterminowe kredyty potrzebne są również kolchozom na budowę zakładów przetwórczych produktów rolnych, na organizowanie zakładów materiałów budowlanych. Jak wykazuje praktyka, terminy kredytowania na takie przedsięwzięcie, jak budowa kolchozowych i międzykolchozowych elektrowni, ferm produkcyjnych, urządzeń irygacyjnych, zakładanie plantacji wieloletnich i inne długoterminowe nakłady są za krótkie i wymagają przedłużenia.

O ORGANIZACYJNO-GOSPODARCZYM URZĄDZENIU PRZEDSIĘBIORSTW ROLNYCH

Naukowo uzasadniony system gospodarowania i specjalizacja znajdują swój wyraz w konkretnym gospodarstwie w generalnym planie rozwoju i organizacyjno-gospodarczego urządzenia. W planie tym ustala się co gospodarstwo będzie produkować, w jakich rozmiarach, jakimi metodami, na podstawie jakiej technologii, jakim będzie posługiwało się systemem maszyn. Plan taki zakreślając rozwój gospodarstwa na dłuższy okres czasu, ukazuje jego profil i możliwości produkcyjne. W związku z tym służy on za podstawę do sporządzania wieloletnich i rocznych planów gospodarstwa z konkretnymi wskaźnikami rozwoju poszczególnych gałęzi i z uwzględnieniem zapotrzebowania państwa na podstawowe produkty rolne. W planie generalnym uwzględnia się również plany przebudowy wiejskich osiedli mieszkaniowych.

Na podstawie planów generalnych szereg rejonów naszego kraju (np. rejon chomutowski obwodu kurskiego, nowo-ismański rejonu woroneżskiego i inne) przystąpiło do opracowywania perspektyw rozwoju rolnictwa.

Przy opracowaniu perspektyw rozwoju rolnictwa w rejonie niezbędne jest: określenie racjonalnego rozmiaru gospodarstwa i jego jednostek produkcyjnych, włączając w to przetwórstwo artykułów roślinnych i zwierzęcych oraz inne działy gospodarstwa; określenie specjalizacji rolnictwa w rejonie; ocena możliwych do osiągnięcia rozmiarów produkcji podstawowych artykułów rolnych w perspektywie 15—20 lat; racjonalne rozmieszczenie podstawowych gałęzi produkcji roślinnej; określenie typów i rozmiarów ferm zwierzęcych. Wszystko to powinno służyć maksymalnemu wzrostowi wydajności pracy i obniżeniu kosztów własnych.

U podstaw określenia racjonalnych rozmiarów jednostek produkcyjnych gospodarstw (pododdziałów gospodarstwa) leży konieczność maksymalnej oszczędności pracy ludzkiej i zmniejszenia nakładów pracy żywej i uprzedmiotowionej na jednostkę wytworzonej produkcji.

Proces łączenia małych jednostek produkcyjnych w duże jednostki nie będzie procesem jednorazowym, lecz procesem który będzie zachodzić w miarę dojrzewania do tego odpowiednich warunków. Zadanie polega

więc na ustaleniu jednostek produkcyjnych w taki sposób, aby rozmiary ich mogły być stałe i do czasu ich połączenia rozwijać się mogły jako samodzielne gospodarstwa. Takie jednostki produkcyjne powinny zapewnić najbardziej pełne wykorzystanie współczesnej techniki, szerokie zastosowanie mechanizacji i automatyzacji procesów produkcyjnych. Jako części składowe jednego, dużego gospodarstwa, poszczególne jednostki produkcyjne powinny być wyspecjalizowane w produkcji określonych artykułów rolnych.

Jak wynika z obliczeń, najbardziej racjonalny rozmiar jednostki produkcyjnej, w warunkach np. rejonu chomutowskiego, wynosi przeciętnie 2,5—3 tys. ha ziemi ornej. Zagadnienie racjonalnego rozmiaru jednostki produkcyjnej, jeśli chodzi o wielkość obszaru, rozstrzyga się tu w ścisłym powiązaniu z rozwojem produkcji zwierzęcej. Racjonalne rozmiary ferm zwierzęcych ustalono kierując się możliwością osiągnięcia najwyższego poziomu wydajności pracy poprzez dużą koncentrację pogłowia zwierząt, oszczędność nakładów inwestycyjnych na budownictwo i urządzenia techniczne, a także minimalne nakłady na dowóz pasz. Przy rozwiązywaniu tego zadania, jak i przy określaniu obszaru dla jednostek produkcyjnych stosowano metodę rozwiązań alternatywnych (wariantów).

Na rozmiary jednostek produkcyjnych wywierają wpływ różnice glebowe i inne warunki przyrodnicze. Na przykład, w wymienionym rejonie, we wschodniej jego części, w związku z dużą erozyjnością gleb, falistością terenu, zadrzewieniem i niewielkimi rozmiarami pól, ustalono nieco mniejsze rozmiary jednostek produkcyjnych.

Ustalenie najbardziej racjonalnych rozmiarów jednostek produkcyjnych i ferm zwierzęcych pozwala na określenie odpowiednio do rozmiarów i specyfiki każdej jednostki ilości zwierząt lub drobiu. Przyjmuje się przy tym zasadę, że w każdej jednostce produkcyjnej nie powinno być więcej niż dwa gatunki zwierząt i to w takim stosunku, aby wykluczało to konkurencję między nimi na odcinku pasz. Pozwala to na racjonalne wykorzystanie bazy paszowej, zapewnienie celowej jej specjalizacji i najbardziej racjonalne skojarzenie produkcji roślinnej ze zwierzęcą.

Ustalenie rozmiarów jednostek produkcyjnych gospodarstwa pozwala na stopniowe umacnianie przedsiębiorstwa rolnego drogą przyłączania małych gospodarstw do dużych, bez naruszania działalności gospodarczej i tempa ich rozwoju. Jednostki produkcyjne stwarzają możliwość ścisłej specjalizacji wewnątrz gospodarstwa, specjalizacji niedostępnej dla gospodarstw małych.

Duże rozmiary jednostki produkcyjnej pozwalają na najbardziej efektywną koncentrację produkcji, racjonalne powiązanie podstawowych i uzupełniających gałęzi produkcji, najbardziej efektywne wykorzystanie bazy paszowej, uniknięcia dowozu pasz z innych jednostek produkcyjnych gospodarstwa. Przy dużych rozmiarach jednostek produkcyjnych łatwo można przeprowadzić skupienie ośrodków mieszkalnych w jednym miejscu, nadając mu formę osiedla mieszkaniowego typu miejskiego.

W opracowywanym perspektywnym, generalnym planie rozwoju gospodarstwa przewiduje się zmechanizowanie wszystkich podstawowych procesów produkcyjnych we wszystkich gałęziach produkcji rolnej. Zalecany w planie skład parku traktorowego maszynowego opracowuje się na podstawie przestudiowania konkretnych warunków gospodarstwa (gleb,

uksztaltowania terenu, wielkości pól) i perspektyw rozwoju poszczególnych gałęzi produkcji. Przy określaniu składu maszyn uwzględnia się zarówno najnowsze osiągnięcia techniki, jak i rozwój jej w przyszłości. Dla każdej rośliny i każdego procesu produkcyjnego dobiera się agregaty najbardziej ekonomiczne. Park traktorowy zestawia się w ten sposób, aby przy możliwie najmniejszej ilości typów traktorów i maszyn można było wykonać wszystkie prace. Dla każdej z roślin sporządza się karty technologiczne. Dla określenia zaś potrzebnej liczby traktorów zestawia się harmonogramy uwzględniające rozmiary prac i terminy ich wykonania.

W związku z szybkim wzrostem pogłowia zwierząt i produkcji zwierzęcej szczególne znaczenie ma mechanizacja pracochłonnych procesów na fermach. Zapotrzebowanie na urządzenia mechaniczne ferm zwierzęcych określa się na podstawie przewidywanej technologii i sposobu przygotowania pasz i ściółki oraz dziennej i rocznej ilości prac. Przewiduje się pełną mechanizację pojenia zwierząt, dojenja krów, przygotowania i zadawania pasz, podścielania i wywózki obornika.

Przy opracowywaniu perspektyw rozwoju rolnictwa, zakładającego szybkie zwiększenie produkcji rolnej, uwzględnia się również przekształcenie kulturalnych i bytowych warunków życia ludności rolniczej w rejonie.

W procesie opracowywania planów budownictwa osiedli mieszkaniowych w rejonie, ustalono na podstawie szczegółowych obliczeń, że planowanie możliwie najmniejszej liczby osiedli mieszkaniowych w rejonie znacznie obniża nakłady inwestycyjne na budownictwo i urządzenia.

Niezbędne rozmiary nakładów inwestycyjnych na przebudowę osiedli mieszkaniowych, urządzeń kulturalnych i socjalnych (szkoły, szpitale, kluby, sklepy, teatry, stołówki, kawiarnie, piekarnie) na budowę sieci dróg, sieci telefonicznej, radiofonizację i elektryfikację rejonu w pełnej mierze zabezpieczają 20—25% odpisy od dochodów pieniężnych (wpływów pieniężnych). Jaki jest najbardziej celowy sposób opracowywania generalnego planu rozwoju i organizacyjno-gospodarczego urządzenia przedsiębiorstwa? Najpierw należy wydzielić jednostki produkcyjne, zlokalizować je i określić ich wyposażenie produkcyjne. Następnie określa się jak wielkie będą w przyszłości rozmiary dużych gospodarstw, składających się z kompleksu jednostek produkcyjnych i wybiera się określony wariant rozmiarów gospodarstwa i powiązania jednostek produkcyjnych. Dalej następuje wybór miejsc pod budownictwo gospodarcze dla każdej planowanej jednostki produkcyjnej i na tej podstawie ustalenie programu budownictwa gospodarczego (fermy, warsztaty, i inne obiekty). Taki tryb postępowania nie narusza normalnego toku produkcji i pozwala na łatwe przejście do gospodarstw większych. Co się zaś tyczy budownictwa mieszkaniowego, kulturalno-socjalnego i administracyjnego, to należy je przewidywać już w wyznaczonych centrach mieszkalnych, to znaczy w tych ośrodkach, które w perspektywie mają się stać większymi osiedlami.

Doświadczenia naukowego opracowywania planów rozwoju rolnictwa w wymienionym rejonie wskazują na konieczność szerokiego przeprowadzenia tego rodzaju prac i w innych rejonach kraju na podstawie powiązania perspektyw rozwoju rolnictwa z gruntowną przebudową warunków bytowych i kulturalnych wsi. Przy opracowywaniu generalnego planu roz-

вою и организационно-хозяйственного учреждения предприятия главная задача должна быть обращена на определение типа предприятия сельского в перспективе. Заставляет к этому неустанный прогресс экономический социалистического сельского хозяйства, укрепление кооперативов и совхозов, сближение между этими формами собственности социалистической, о чем свидетельствует сближение существующих прежде между ними различий. Само же требует перехода к единой форме управления, оплаты труда, финансирования, кредитования и т. п., то есть создания такого типа предприятия сельского, которые объединили бы в себе то, что было лучшим в кооперативах и совхозах.

А. И. ТУЛУПНИКОВ

Всесоюзный Институт экономики
сельского хозяйства
Москва

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗМЕЩЕНИЯ, СПЕЦИАЛИЗАЦИИ И СИСТЕМ ВЕДЕНИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА (II ЧАСТЬ)

Резюме

В первой части статьи автор обосновывает необходимость применения новых методов организации управления сельскохозяйственными предприятиями. К этим методам автор причисляет: организацию труда, нормирование и оплату труда, введение хозяйственного расчета, усовершенствование отчетности (которая должна предоставлять возможность легкого исчисления себестоимости, производительности труда и рентабельности), правильное распределение доходов, сочетание производственных планов с отчетностью и т. п. Усовершенствование этих методов должно проводиться по направлению их согласования и унификации в колхозах и совхозах.

В другой части статьи автор рассматривает проблему организационно-хозяйственного устройства сельскохозяйственных предприятий. Проекты устройства отдельных предприятий основываются на общих планах развития сельского хозяйства в районе. Общие планы развития хозяйства охватывают также план пространственной организации района, т. е. величину сельскохозяйственных предприятий и размещение центров населения. План хозяйственного устройства предприятия охватывает специализацию производства, деление предприятий на производственные единицы, размещение животноводческих ферм, системы машин, программу хозяйственного, жилищного и культурно-социального строительства и т. п.

A. I. TULUPNIKOW
The National Institute
of Agricultural Economics,
Moscow

THE ECONOMIC FOUNDATIONS OF DISTRIBUTION, SPECIALIZATION AND METHODS OF FARMING (PART II)

S u m m a r y

In the first part of the article the author discusses the necessity of using new methods of the organization and management of farms. The author includes in these methods: the organization of labour; labour norms and rates; the introduction of economic accounting; the improvement of book-keeping (so designed as to provide the data on costs, labour efficiency and profitability); the proper distribution of income; the relating of reporting to production planning, etc. The improvement of these methods should go in the direction of co-ordinating them on State and collective farms.

In the second part of the article the author analyses the problem of planning the organization and economics of setting up farms. Plans for equipping particular farms are based on general plans for the development of agriculture in a given region. General plans for the development of agriculture also include regional development plans, containing, amongst others, the sizes of farms and the locations housing developments. Plans for the development of farms include the specialization of production, the division of the farm into production units, the distribution of animal breeding farms, machinery requirements, the programme of farm buildings and housing, sociocultural development etc.